

Ковчина І.М., Ткаченко В.М.
(студентка 6 курсу магістратури зі спеціальності „соціальна педагогіка”),
м. Київ

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

В статті розглядаються питання соціально-педагогічної діяльності соціального педагога в школі-інтернаті.

Суспільство, що прагне поступально розвиватись, не може не піклуватись про навчання і виховання підростаючого покоління своїх членів. Проте для формування з новонародженої людини особистості потрібно ще й засвоєння нею суспільного життя і норм соціальних відносин у результаті спільної діяльності, спілкування з іншими людьми. Перебування людини в цих процесах означено терміном соціалізація [4, с.332].

В реальності соціалізація особи надзвичайно складний процес, який у найбільш узагальненому вигляді можна представити як такий, що водночас протікає стихійно і відносно керовано – шляхом [3, с. 52]. Останнє як осмислене, цілеспрямоване “вирощування” людини відрізняється від стихійної соціалізації (стихійна соціалізація – процес безперервний, бо людина постійно взаємодіє із соціумом) у першу чергу тим, що в його основу покладена соціальна дія, яку в даному контексті можна визначити як допомогу в позитивній соціалізації особистості, зокрема, в вихованні, освіті, засвоєнні соціокультурних цінностей, професійному самовизначенні [8, с.55].

Метою статті є аналіз діяльності соціального педагога щодо вихованців інтернатного закладу.

Даним питанням в Україні займалися А.Капська, І.Пеша, Л.Волинець та інші.

В порядку реалізації цього цивілізаційного завдання, створюється система закладів, які виконують функцію забезпечення набуття підростаючими особами якостей, що дозволяють їм при переході в категорію дорослих повноцінно жити в існуючих суспільних умовах. На сучасному етапі розвитку нашої країни в цій системі чинне місце займають заклади інтернатного типу, серед яких специфічну місію виконують загальноосвітні школи-інтернати [2, с. 1008]. Їх функціонування покликано нейтралізувати негаразди в процесі соціалізації осіб шкільного віку, які або самі мають незначні порушення медико-психологічного характеру, або їхні батьки, або ж вони є вихідцями з неповних чи проблемних сімей. На сьогодні в Україні число таких осіб не тільки доволі значне, але й має тенденцію до зростання. Звідси очевидно, що потрібна допомога особам, що перебувають в віці активного становлення особистості. Як визначено ще з часів заснування інтернатних навчально-виховних установ, їх головною метою є сформування у своїх вихованців компетенцій повноцінної життєдіяльності в суспільстві [5, с. 107], що реалізується через відповідні умови соціалізації.

Поняття “соціально-педагогічні умови” широко використовуються в аналізі, поясненні і організації як процесу соціалізації особистості, так і в контексті проведення діяльності соціальним педагогом, вихователем, класним керівником і т.ін.

Наразі серед дослідників і практиків соціально-педагогічної діяльності ще не вироблено однозначного тлумачення терміна “соціально-педагогічні умови”, паралельно з яким використовуються поняття, “соціально-педагогічне середовище”, “соціально-педагогічний клімат”, “соціально-педагогічна ситуація” тощо. В найбільш загальному плані під умовами розуміються “правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь” [6, с. 442]. Відносно окремої особи (або певної їх групи) умови соціалізації складають велике число факторів, що забезпечують формування у неї (них) відповідно до віку особистісних якостей сучасної людини. Розв'язання проблеми майбутньої придатності особистості до виконання різноманітних соціальних ролей, усвідомлення та прийняття себе як неповторної й разом з тим соціально адекватної індивідуальності з наявністю цінностей, відповідно до яких здійснюється взаємодія з іншими людьми, і є завданням одного з різновидів соціально-педагогічної діяльності, в нашому випадку – такої, що проводиться в закладах інтернатного типу.

В інтернатному закладі процес соціалізації учнів та діяльність зі сприяння йому відбуваються по-іншому, ніж у загальноосвітній школі. Зокрема, мають значення такі інституційні умови школи-інтернату як режим добових, тижневих, канікулярних циклів, практично неперервний педагогічний супровід життєдіяльності вихованців, глибокий і всебічний вплив інтернатівського різновікового учнівського колективу на особистість вихованців – які можна розцінювати як переважно позитивні, так і такі, що є беззаперечно негативними: порушення принципу єдності й взаємодії виховного впливу школи-інтернату і сім'ї на дитину [9, с. 7], обмеженістю і фрагментарністю контактів за межами “закритої” освітньо-виховної системи.[1, с. 43].

Співвідношення впливів (як позитивних, так і негативних), створюючих умови для процесу соціалізації особи, обумовлює результативність цього процесу. Природно, чим краще вони (умови) організовані, тим особистісне зростання плідніше. Звідси очевидно є потреба в цілеспрямованому впливі на умови соціалізації, яка в науково обґрунтованому вигляді постає як мета соціально-педагогічної діяльності. Саме на її досягнення направлена діяльність соціального педагога.

У вітчизняній педагогічній науці зазначена проблематика є одним з напрямків науково-пошукової роботи. Великий внесок у дослідження зі з'ясування змісту процесу соціалізації особистості в різних соціально-педагогічних умовах зробили такі українські вчені, як І.Д. Зверева, А.Й. Капська, Л.І. Міщик, Н.В. Слюсаренко, О.Є. Панагушина, Ж.В.Петрочко. Безпосередньо щодо визначення ролі соціального педагога та ресурсів його діяльності зі створення сприятливих соціально-педагогічних умов соціалізації плідно працювали О.В. Безпалько, В.П. Плотніков, С.Я. Харченко. Згідно їх досліджень соціально-педагогічні умови складаються там, де суб'єкт-об'єкти соціалізуючого процесу навчаються, виховуються та розширюють свої соціальні зв'язки. Вони складаються під дією різних факторів, зокрема, й організаційної діяльності соціальних педагогів, та змінюються зі входженням до них як системи нових компонентів, перебудовою внутрішніх зв'язків та ін. [7, с. 105].

Згідно наукових узагальнень, в змістовному плані соціально-педагогічна діяльність полягає у гармонізації взаємодії особистості та соціуму для збереження,

відновлення, розвитку її соціальної активності. Така гармонізація відбувається у трьох напрямках:

- 1) соціальний розвиток особистості;
- 2) педагогізація середовища;
- 3) оптимізація взаємодії дитини та середовища [10, с.83].

Об'єктивними для соціального педагога умовами виступають: тип виховної установи, у якому він працює, статус педагога в ньому, вік вихованців і інші їхні особливості, економічні, національні й інші умови діяльності, особливо контингенту педагогів, ті зв'язки з іншими ланками системи виховання, у взаємодії з якими установа функціонує, і т.д. Усі ці обставини неминуче накладають відбиток на задачі, зміст, методи й організацію діяльності соціального педагога. Умови діяльності соціального педагога виступають в якості особливих модулів включення індивіда в систему соціального буття, дотримання певних організаційних принципів, застосування механізмів, норм і т. ін.

Соціально-педагогічні умови школи-інтернату виступають не тільки мезофактором впливу на процес соціалізації вихованців, а й чинником формування змісту і способів діяльності соціального педагога – суб'єкта впливу на той же таки процес соціалізації учнів. Щодо перших – умови школи-інтернату забезпечують безперервну, педагогічно доцільну організацію виховного процесу з урахуванням специфіки соціальної ситуації розвитку особи і її психологічної позиції на таких вікових етапах, як молодший школяр, підліток, старшокласник, за участю педагогів, соціальних педагогів, представників громадськості та батьків. Щодо других – вони виступають в якості особливих модулів, за допомогою яких соціальний педагог шляхом застосування певних механізмів, дотримання установлених норм, творчо вибраних методів і форм роботи добивається включення індивіда в систему соціального буття, дотримання ним певних правил поведінки, визначених орієнтирів навчання і духовно-культурного зростання.

В умовах інтернатного закладу соціально-педагогічна робота є складовою частиною загальної соціально-педагогічної системи навчально-виховного закладу. Стрижнем умов соціально-педагогічної діяльності в школі-інтернаті є виховний потенціал, що формується головним чином державними нормативно-правовими актами як суспільної інституції. Безпосередньо ними передбачається забезпечення оптимального поєднання загальноосвітньої підготовки і виховних заходів при повазі до людської гідності вихованців і дотриманні щодо них чинних соціальних гарантій.

Таким чином, за нашим аналізом відповідних теоретичних напрацювань та логіки практичної роботи соціального педагога в умови соціально педагогічної діяльності, окрім обумовлених інституційною приналежністю навчально-виховного закладу, включаються соціально-психологічні особливості її об'єкта; в умови ж соціалізації вихованців школи-інтернату включаються фахова компетентність та особистісні якості соціального педагога як провідної сили педагогічного колективу в її (соціалізації) регулюванні.

Соціально-педагогічні умови в загальноосвітньому закладі інтернатного типу надають певних особливостей діяльності соціального педагога. Вони:

- встановлюють межі (контури та напрямки) діяльності соціального педагога;

– висувають вимоги до фахових компетенцій і особистісних якостей соціального педагога;

– вимагають від соціального педагога творчого підходу в застосуванні традиційних методів в проведенні масових (групових) форм роботи та проведення інноваційного пошуку засобів у розв'язанні поточних проблем в процесі соціалізації окремих когорт вихованців, особливо підліткового віку.

– потребують від соціального педагога перебувати в ролі ідеолога і головного провідника роботи з упорядкування життєдіяльності школи-інтернату відповідно до розробленої концепції (системи поставлених цілей) та формування колективу односторонців, без чого досягти успіху неможливо.

Отже, виявлення окреслених умов та прийняття їх до виконання соціальним педагогом активізуватиме роботу навчального закладу інтернатного типу та сприятиме позитивному вихованню його учнів.

Подальшими науковими розвідками цього напряму соціальної педагогіки можуть бути питання: про соціалізацію старшокласників в умовах школи-інтернату; виявлення особливостей працевлаштування вихованців інтернатного закладу після його закінчення; особливості профілактики правопорушень серед вихованців інтернатних закладів тощо.

Л і т е р а т у р а

1. Артюшкіна Л.М., Полянничко А.О. Специфіка професійної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування // Практична психологія та соціальна робота. – №2 (59). – 2004. – С. 42-47
2. Енциклопедія освіти / АПН України; головн. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. для студентов. – М., 2003. – 197 с.
4. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: “Академвидав”, 2006. – 424 с. – С. 332.
5. Покась В.П. Становлення та розвиток інтернатних закладів освіти в Україні (1917-2000 рр.) – Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – 208 с.
6. Словник української мови. К.: Наукова думка, – 1979. – Т.10. – 658 с.
7. Сокольников Ю.П. Системный анализ воспитания школьников. – М.: Педагогика, 1986. – 136 с.
8. Соціальна педагогіка: теорія і технології: Підручник / За ред. І.Д. Звереві – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
9. Специфіка управління позаурочною виховною діяльністю учнів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків: Методичні рекомендації / Укл. Б.С.Кобзар, Є.П. Постовойтов, Л.С. Дробот. – К., 1997. – 36 с.
10. Шептенко П.А., Воронина Г.А. Методика работы социального педагога: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 208 с.